

5 Analyse, fortolkning og vurdering

5.2. Litterære analysemetoder

Præsentation

Formålet med denne opgave er at give et indblik i, hvilken betydning brugen af forskellige analysemetoder har for fortolkningen af en tekst.

Som tekstmateriale er anvendt Emil Aarestrups digt "Angst", der blev udgivet første gang i samlingen *Digte* (1838) og siden har været genstand for en lang række fortolkninger.

Herunder er teksten optrykt i sin helhed, og i forlængelse heraf bringes seks forskellige analyser af den.

Opgaver

1. Læs digtet omhyggeligt igennem, og dan jer et foreløbigt indtryk af, hvad det handler om, og hvad forfatteren vil sige med det.
2. Læs herefter de seks fortolkninger af digtet, og overvej følgende:
 - Hvad lægger de forskellige fortolkere især vægt på i deres analyse?
 - Hvilke litterære analysemetoder anvender de forskellige skribenter?
3. Vurder de enkelte metoder, og diskuter, hvilke af dem I finder mest relevant i forbindelse analysen af Emil Aarestrups digt.

Tekst

Emil Aarestrup: *Angst*

Hold fastere omkring mig
Med dine runde Arme
Hold fastere, imens dit Hjerte
Endnu har Blod og Varme.

Om lidt saa er vi skilt ad,
Som Bærrene paa Hækken;
Om lidt, er vi forsvundne,
Som Boblerne i Bækken.

5 Analyse, fortolkning og vurdering

Analysér af "Angst".

1.

Vagn Steen: *Læsninger* (1969)

Hvorfor sammenlignes deres adskillelse netop med bær og bobler? Er der en speciel grund, nemlig at digtet bygger på en oplevet situation, hvor bær og bobler var iøjne-faldende, måske noget de talte om? Det er muligt – men alligevel skal vi helst se bort fra denne mulige forklaring: den er ikke knyttet til den kunstneriske form, og hvad vi siger uden sammenhæng med kunstnerisk form er mindre vigtigt, eller det kan lige-frem skjule en vigtig sammenhæng.

Er det, som jeg tror, vigtigt for valget af de to ord, at de begynder med b? Jeg vil gerne føre en sådan mulighed så langt frem, som det virker rimeligt. Jeg vil gerne forklare valget af B-ord. Og jeg kan kun gøre det ved at lade det ledsages af en sammenknuden. Hvis jeg instruerede en scenisk fremførelse med to personer, ville jeg lade dem holde fastere netop på de to b-er.

Rækkefølgen kan ikke være nogen anden. Digtet kunne ikke slutte på "Bærrene paa Hækken".

Hvorfor ikke?

Det beror på de to leds mulighed for at brede sig videre i betydning. Bærrene har de mindste muligheder, det er temmelig specielt, står ligesom mere løst i digtet. Man kunne netop fristes til at søge deres tilstedeværelse forklaret gennem noget (tilfældig-vis) forudoplevet.

Men boblerne opleves, under skrivningen (antager jeg) og under læsningen. De er samtidige. De kan ubesværet udvide sig, så de karakteriserer hele situationen. I dem kan fornemmelsen (følelsen, tanken) hvile.

Bærrene giver det skønne strejf af præcist efterår, som skal med, det er ordets styrke og svaghed. Boblerne har større rundhorisont, de er tidløse.

Og med dem kan digtet slutte. Ligesom en film om et sådant adskillestema kunne munde ud, ikke i bær, der falder et for et, men i bobler, der, ført af stærke kræfter, hvirvles fra hinanden.

Bobler og bær: små runde væsener, styret af noget udefra. Noget henfarende. En skæbne.

Hviler digtet da i angst og forgængelighed?

Ikke efter mit skøn. Frem foran denne ubetingede baggrund træder blod og varme, kropslig nærhed, menneskelig nærhed, kontakt.

De er sammen i angst. Men – sådan fornemmer jeg digtets balance – mere sammen end angst. Eller begge dele i lykkelig enhed.

Lykkelig, siger jeg? Ja. Sår og skær LYKKE.

5 Analyse, fortolkning og vurdering

2.

Inger Christensen: *Oplevelsens skygge* (1982)

Digtet drejer sig om to ting: menneskets fastholdelse af øjeblikket og menneskets adskillelse fra øjeblikket. Et enten-eller. To oplevelser som i realiteten udelukker hinanden ved aldrig at være samtidige, men som i bevidstheden falder sammen til et umuligt både-og: en angst. Men ved selve formuleringen

Om lidt er vi forsvundne
Som boblerne i bækken

- enhver ved at bobler forsvinder næsten i samme sekund de opstår – og især ved formen – digtets eget tidsforløb er jo som boblens – sker der en forvandling af det ambivalente både-og-forhold. Det er som om fastholdelsen og adskillelsen næsten smelter sammen og den flygtighed der derved beskrives slår ind i angsten, ikke sådan at angsten bliver mindre, tværtimod den udvider sig og glider fra den private uro ind i den æstetiske svimmelhed, fra et både-og til et hverken-eller. Det æstetiske ekko af døden forvandler biologien til en tikkende bevidsthed. Det vi oplever er hverken liv eller død, hverken oplevelsen eller oplevelsens skygge, men deres indbyrdes tendenser mod hinanden og mod det endnu ikke tænkte.

3.

Søren Baggesen: *Eros og død* (1984)

At den angst, der tales om, er dødsangst, fremgår utvetydigt af første-strofens anden halvdel og af anden-strofens udvidelse heraf til at omfatte både jeg'ets angst og smerte ved at skulle miste den elskede og ved den livsudslettelse, som også truer ham selv. På dette niveau modstiller digtet liv og død, og der er en klar tilordning af eros som livsprincip og døden som driftens ophør. Men også "Angst" har en understrøm. Det gentagne "om lidt" i anden strofe indskrænker digtets tidsperspektiv voldsomt, og den samme mikroskopering findes i digtets billeder for adskillelse og død: "Bærrene paa Hækken" og "Boblerne i Bækken" er de naturelementer, som er inden for synsvidde i digtet forstået som samlejedigt. I dette helt tætte perspektiv er den dødsangst, der formuleres, ikke angsten for den store død, men angsten for den lille; det er adskillelsen og selvopløsningen i selve favntagets orgasme. På det niveau modstilles liv og død ikke, de sammenkobles som driftsindhold – med dødsoplevelsen som det følelsesmæssigt fremherskende, der giver hele digtet dets tonalitet.

Digtets endelige mening ligger i tilstedeværelsen af overflade og understrøm i samme sproglige udtryk, i opfordringen "Hold fastere omkring mig" og i motiveringen for denne opfordring. Digtet handler om driften som livsdrift og som dødsdrift, som kilde til lyst og angst som de egentlige livspotentialer.

5 Analyse, fortolkning og vurdering

4.

Peter Nyord: *Hold fastere om teksten?* (1999)

Vi er vant til at læse det som et romantisk digt hvor de elskende imødeser tilintetgørelsen i døden. I den "erotiske situation" prøver de desperat at fastholde nuet i erkendelse af den forestående adskillelse og udslettelse. Den dybe splittelse går tværs ned gennem digtet idet den første strofe handler om det livfyldte nu mens anden strofe varsler den tilstundende død.

strofe 1:	strofe 2:
liv	død
nu	snart
fylde	tomhed
samvær	adskillelse
konstans	forandring
seksualitet	goldhed
menneske	natur
krop	metafor
bydeformer	sammenligninger

Handlingens nu bliver krampagtigt i mødet med tankens forestillinger. Det store romantiske øjeblik trues af dødsbevidstheden. Den spontane følelse gennemtrænges af refleksionen, hvis håbløshed får det sidste ord.

På denne måde bliver Aarestrups digt til et stykke spejllitteratur, hvor digteren på sin personlige måde formidler en genkendelig situation og samtidens romantiske splittelse til et bredt publikum.

Men samtidig trækkes der mange paralleller mellem digtets to halvdele.

fælles for strofe 1 og 2:

- nyt liv (omfavnelsen i et samleje, og bærrerne kan give føde og spire frem på ny)
- livgivende væsker ("Blod" og "Bækken")
- Parallel mellem de omfavnende "Arme" og "Hækken" der ligger beskyttende rundt om haven
- to runde størrelser (runde Arme, Hjerte, Bærrerne, Boblerne)
- b-bogstavrim på centrale ord (Blod, Bærrerne, Boblerne, Bækken)
- gentagelser i begyndelsen af linje 1 og 3
- tegnsætning
- strofe, rytme og rim

Læst på denne måde bliver digtet langt mere flertydigt. Der opstår betydning på kryds og tværs idet døden dukker op allerede i første strofe, og livet overlever i anden. Det kan være naturen der kværner videre, selv om de enkelte individer dør, og i så fald er Aarestrup tidligt ude med en næsten naturalistisk holdning. Det kan også være håbet om et liv efter døden hvor mennesket i parallel til bærrerne atter spirer frem i idealverdenen, og i så fald sværmer Aarestrup fortsat for organismetanken hvor kærligheden overvinder alt.

5 Analyse, fortolkning og vurdering

Læst som spejllitteratur betyder det at digtets og Aarestrups romantistiske splittelse hænger sammen med hele samtidens gradvise overgang fra romantik til naturalisme hvor man på den ene side kan ane rester af gammel højromantik og på den anden side fornemme varsler om den forestående, illusionsløse realisme. Splittelsen er dyb, håb og frygt blandes på en kompleks måde hvor tanken om døden på én gang synes at ødelægge og intensivere nuet.

5.

Vibeke Wegener: *Hvad sproget kan gemme* (2002)

Teksten er ganske kort: kun to firlinjede strofer med syv stavelser i hver linje. Også indholdsmæssigt er teksten todelt: første strofe er en opfordring, og sidste strofe er begrundelsen for opfordringen. I første strofe beder jeg-personen kvinden om at holde om ham med sine "runde Arme". At hun skal holde om ham med armene, synes at være en overflødig bemærkning, for det er vel, hvad man plejer at holde om hinanden med. Så hvad får vi som læsere at vide med den oplysning? Der bliver rettet et spotlight mod en del af kvindens krop. Og med et beskrivende adjektiv får vi at vide, at de udpegede arme er "runde". En rund arm er en fyldig arm, og en fyldig arm er en blød arm. Vi får således et indblik i jegets sanseglæde, og denne sensualisme giver en erotisk dimension.

De runde arme er alt, hvad vi som læsere direkte får udpeget af kvinden. Denne fragmenterede fremstilling giver en fornemmelse af, at det vigtigste for jeg-personen er erotikken i sig selv og ikke den konkrete kvinde som individ.

Jeget beder kvinden om at holde fast: "imens dit Hjerte/ endnu har Blod og Varme". "Hjerte" kan her forstås både direkte og overført. Direkte, som et rent fysisk hjerte, som kun har "Blod og Varme", så længe personen er levende. Men det kan også, og samtidigt, forstås i overført betydning, hvor det at have 'hjerte for nogen', betyder at have varme følelser for nogen. Den overførte tolkning virker dog ret plat, fordi den reducerer den eksistentielle smerte. Desuden synes jeg den svækker den rent fysiske skildring af hjertet, hvis konkrethed betones, fordi blodet og varmen nævnes. Læseren ser altså blodet og fornemmer pulsslaget hos det hjerte, der arbejder i den varme, fyldige krop. Men det er ikke kun kvinden, der er udsat. I anden strofes første linje får vi at vide, at: "Om lidt er VI forsvundne" (min fremhævnings). Det er altså begge, der forsvinder, og som boblerne bliver til intet.

Ved at sætte det sanseligt nærværende skarpt op over for den totale udslættelse opnår Aarestrup smerteligt at forstærke modsætningen mellem liv og død. Budskabet bliver: "Carpe diem!"

5 Analyse, fortolkning og vurdering

6.

Jørgen Dines Johansen: *Litteratur og begær* (2003)

Hermed er spørgsmålet om hvad der for Aarestrup forlener begæret med betydning og værdi også stillet. Det er klart at tilfredsstillelse af det seksuelle begær i orgasmen er lystfyldt i sig selv, og Aarestrup har nogle få skildringer af dette øjeblik i nutid (e.g. "Som i en hellig Dødskamp") og som længselsfuldt erindret ("Du! Du! Du Søde ..."). Imidlertid optager omslaget fra erotik til fuldbyrdet seksualitet tilsyneladende ikke megen plads i forfatterskabet. Det er der flere grunde til. En er givet tidens moralbegreber (de to ovennævnte digte har Aarestrup ikke offentliggjort); men en anden grund er nok at der jo i dette øjeblik, når det er vellykket vel at mærke, er tale om et sammenbrud af distance, ja nogle gange et momentant bevidsthedstab - franskmændenes (og de franske kvinders må man håbe) *petite mort*, den lille død. Sagt på en anden måde, nydelsen kan være superb; men i disse øjeblikke nyder man ikke at man nyder, man nyder blot, uden fordobling og selviagttagelse. Den erotiske forhåbnings realisering er forbundet med en vis "tankeløshed". Hos Aarestrup er det da også først og fremmest vejen ad hvilken, og de forhindringer der forekommer på den, der fremstilles. Spillet fascinerer ham fuldt så meget som afslutningen (og spændingen ved at digte sig ud af en pige igen synes ikke at falde ham ind. Han er nok forfører og reflekteret, men bestemt ingen Johannes Forførereren).